

**NATUURONTWIKKELING AANGEKOCHTE
RECREATIETERREINEN OP DE VELUWE**

PROVINCIE GELDERLAND

2 juni 2014
077674233:B - Definitief
B02042.000285.0100

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Achtergrond	3
1.2	Aanleiding	3
1.3	Inspraakreacties	4
1.4	Doel rapport en werkwijze	4
1.5	Achtergrond Natuurwaarden	5
2	Stakenberg	7
3	Samoza- Puszta & Mosterdveen.....	9
4	Achter Saxenheim	12
5	Filipsberg.....	14
6	Groot Panorama	16
7	Gerrits Fles	20
8	Conclusie	23
Bijlage 1	Foto's zienswijze	25
Colofon.....		26

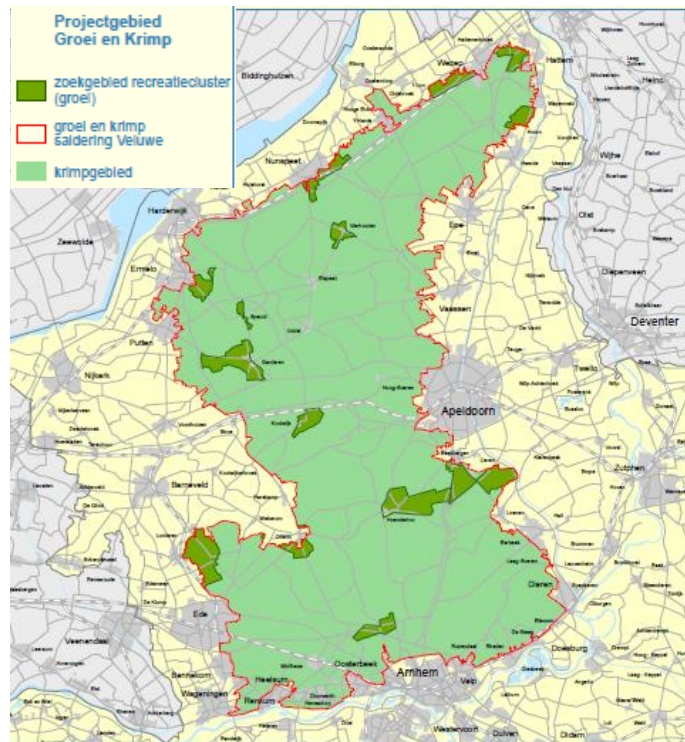
1

Inleiding

1.1 ACHTERGROND

Sinds 2006 heeft Provincie Gelderland het zogenaamde “groei en krimpbeleid” op de Veluwe voor verblijfsrecreatie.

Recreatiebedrijven op voor de natuur kwetsbare locaties in het Centraal Veluws Natuurmassief worden (CVN) op vrijwillige basis gesaneerd of verplaatst. Dit heet krimp. Krimplocaties worden teruggegeven aan de natuur. Recreatiebedrijven aan de rand van de Veluwe kunnen groeien. De hectares die door krimp zijn gewonnen, krijgen de recreatiebedrijven terug op minder kwetsbare plekken. Dit beleid is omschreven in de [streekplanuitwerking](#) van 2006. Hiervoor is ook een strategische milieubeoordeling uitgevoerd. De belangrijkste benoemde uitgangspunten in de Streekplanuitwerking zijn als volgt verwoord:

Figuur 1: overzicht groei en krimp gebieden op de Veluwe

- Krimp vindt plaats binnen het CVN, in eerste instantie bij solitair in de natuur gelegen bedrijven.
- Groei vindt plaats binnen 15 specifiek benoemde zoekgebieden voor bestaande recreatieclusters binnen datzelfde CVN.
- Groei en krimp houden elkaar in evenwicht: per saldo nulgroei in hectares verblijfsrecreatie.
- Groei wordt ingezet voor toeristische verblijfsrecreatie (toeristische verhuur van overnachtingseenheden), onder een bedrijfsmatige bedrijfsexploitatie van de terreinen.
- Groei wordt ingezet ten behoeve van kwaliteitsverbetering van de bedrijven.

1.2 AANLEIDING

Inmiddels zijn er drie zogenaamde tranches geweest in het kader van het groei en krimpbeleid. De tranches zijn getoetst aan verschillende kaders, waaronder ook de Natuurbeschermingswet 1998. Voor de plannen van de verschillende ondernemers om uit te breiden worden afzonderlijke Natuurbeschermingswetvergunningen opgesteld.

Eveneens moeten bestemmingsplannen worden aangepast. Tijdens de procedures zijn er inspraak reacties ingediend bij de gemeente tegen het ontwerpbestemmingsplan uitbreiding recreatiebedrijven De Pampel, Het Lierderholt, Het Veluws Hof en De Hertenhorst. Provincie Gelderland heeft ARCADIS gevraagd te helpen bij de inhoudelijke beantwoording van een tweetal aspecten van deze inspraakreacties.

1.3 INSpraakREACTIES

In de inspraakreacties wordt onder andere het volgende gezegd (foto's waar naar verwezen wordt zijn opgenomen in Bijlage 1):

“Uit bijgevoegde recente foto's (12 augustus 2013) blijkt dat op de krimplocatie Groot Panorama te Beekbergen in het geheel geen sprake is van een Beukeneikenbos met hulst, dan wel een Eikenhaagbeukenbos (H9120, H9160A), zoals wordt gesteld in het Memo van ARCADIS (d.d. 6 juni 2012: aanvulling op natuurtoets groei en krimp 2011 lb.v. bedrijven Hoenderloo/Beekbergen). De locatie is sinds 2006 ontruimd en er is na de ontruiming niets gedaan aan het terrein om de verrijkte teeltlaag (nu met opschietend Jacobskruiskruid) te saneren; sterker er worden op het terrein nog delen van grondzeil, en tegels aangetroffen (pijlen op foto 2b). Ook na sanering van de verrijkte teeltlaag zal het nog tientallen jaren (vele beheerplanperiodes) duren voor er sprake zou kunnen zijn van de beoogde Habitattypen. Vermeende geschiktheid voor Vliegend hert en Boomleeuwerik is ongefundeerd en in tegenspraak met gangbare ecologische kennis. Ook op de krimplocatie Gerritsfles, waar 6 jaar na ontruiming van de camping, op uitdrukkelijk verzoek van de nieuwe eigenaar Staatsbosbeheer, wel ontgrond is (maart 2008) is anno 2013 nog geen sprake van een Habitattype Droge heide. Ook hier zal ontwikkeling van het type nog vele jaren duren, terwijl het terrein nog wel verontreinigd is met waterleidingen, (delen van) regenpijpen en diverse kabels (zie pijlen op foto 1b).”

Eén van de uitgangspunten van het beleid is dat groei pas toegestaan is als krimp is gerealiseerd en nadat er zekerheid is dat de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet aangetast worden. Dit komt voort uit de Natuurbeschermingswet. Provincie Gelderland heeft ARCADIS verzocht te onderzoeken wat de stand van zaken is wat betreft natuurontwikkeling op de krimplocaties en of deze voldoende is om groei toe te staan. Natuurwaarden die gerealiseerd moeten worden om uitbreiding van andere recreatiebedrijven mogelijk te maken zijn:

- Leefgebied zwarte specht.
- Leefgebied voor de wespandief.
- Droge heide.

Omdat er op de krimp locaties ook potenties zijn voor de ontwikkeling van beuken-eikenbos met hulst dit habitattype ook bekeken. Dit habitattype zal echter geen negatieve effecten ondervinden op de groeilocaties en hoeft niet gerealiseerd te worden om uitbreiding van de groeilocaties mogelijk te maken.

1.4 DOEL RAPPORT EN WERKWIJZE

Dit rapport gaat in op de resultaten van het onderzoek naar de natuurontwikkeling op de gesaneerde verblijfsrecreatieterreinen op de Veluwe. De volgende vragen worden per terrein beantwoord:

- Wanneer en hoe is het terrein opgeleverd?
- Wie heeft het terrein in beheer?
- Welke natuurwaarden werd verwacht zich te ontwikkelen?
- Hoe is de ontwikkelingen van de terreinen anno 2013?
- In hoeverre zijn de verwachte natuurwaarden inmiddels ontwikkeld?
- Loopt de ontwikkeling achter op de verwachting?
- Is de ontwikkeling van de terreinen voldoende om groei op andere locaties toe te staan?

Werkwijze

Van de verschillende krimplocaties zijn gegevens opgevraagd bij DLG over de koop van de terreinen. Vervolgens is elke locatie bezocht en is onderzocht welke natuurwaarden nu op de locaties aanwezig zijn. Dit is vervolgens afgezet tegen de natuurwaarden die vooraf verwacht werden zich te ontwikkelen. De volgende terreinen zijn bezocht: Stakenberg, Samoza—deel Puszt, Samoza- deel Mosterdveen, Achter Sachsenheim, Filipsberg, Groot Panorama en Gerrits Fles.

1.5 ACHTERGROND NATUURWAARDEN

Bijzondere natuurwaarden hebben vaak tijd nodig om zich te ontwikkelen of van waarde te zijn voor een specifiek dier. Om inzicht te geven in de ontwikkeling van bos en heide is hieronder kort weergegeven hoe deze ontwikkeling er in een natuurlijke situatie uit ziet. Daarnaast wordt ook aangegeven hoe het leefgebied van wespandief en zwarte specht er uit ziet. Overige natuurwaarden worden niet behandeld omdat deze niet relevant zijn in het licht van de toetsing. Door de groeilocaties vind namelijk alleen aantasting plaats van droge heide (zeer beperkt) en van leefgebied voor zwarte specht en wespandief.

Ontwikkeling beuken-eikenbos met hulst¹

In de ondergroei van eikenbossen op voedselarme zandgronden zijn vier ontwikkelingsfasen te onderscheiden. In jonge bossen ontbreekt een kruidlaag, afgezien van hier en daar bochtige smele en struikhei. In fase twee overheersen in de moslaag bladmossen en die laag is vaak weelderig ontwikkeld. Het aantal paddenstoelen met mycorrhiza en bodemorganismen die van dood of verterend organisch materiaal leven is in deze pioniersfase bijzonder groot. In fase drie gaan grassen overheersen en dan is het humusprofiel al verder ontwikkeld. Er is een dikke laag half-verteerd strooisel gevormd. In het vierde en laatste stadium kan zich blauwe bosbes vestigen. Dan is er een dikke strooisellaag aanwezig met aan de onderzijde een schoensmeerachtig laagje waarin geen plantenresten meer herkenbaar zijn. Blauwe bosbes gaat na ongeveer 75 tot 150 jaar overheersen. In de dichte laag van dwergstruiken van oud Berken-Eikenbos kunnen zich nieuwe boomsoorten vestigen en het bos verandert dan op den duur in Beuken-Eikenbos of bochtige smele-Beukenbos. Zonder menselijke ingrepen treedt in deze bossen de beuk op de voorgrond. Waar de beuk overheerst is als gevolg van wortelconcurrentie, lichtgebrek en een dikke bladstrooisellaag de ondergroei uiterst beperkt. Waar eik een wezenlijk deel van de boomlaag inneemt, is de ondergroei ecologisch interessanter.

Ontwikkeling droge heide¹

Droge heiden komen voor in het hoger gelegen deel van ons land op droge, zure, voedselarme, al dan niet leemhoudende zand- en grindbodems. Droge heiden groeien op zandbodems met een dunne humuslaag. De afbraak van het organisch materiaal verloopt traag. Meestal is de bodem een podzol, met een duidelijke loodgrijze uitspoelingslaag en een inspoelingslaag met ijzeroer. Dit is een gevolg van de eeuwenlange uitlogende werking van het regenwater. De grond heeft een aluminiumbuffering, is zuur met een pH rond de 4 en is arm aan stikstof en fosfaat.

Na plaggen of branden moet struikhei zich opnieuw vestigen en uitgroeien. Het duurt twee tot drie jaar voordat de planten bloeien. De bedekking van de heideplanten is dan nog vrij gering. Op de kale zandige plekken vestigen zich in deze pioniersfase diverse korstmossen van de geslachten *Cladonia* en *Cladonia*. Na zes tot tien jaar neemt de bedekking van Struikhei toe tot ze circa 90% is. De Struikhei bloeit dan uitbundig. Deze meest vitale of 'optimale fase' van de heidebegroeiing eindigt ongeveer 20 of 25 jaar na de pioniersfase. De fase is op te splitsen in een opbouw-fase en volwassen-fase. Dan begint de verval-fase of 'degeneratiefase', waarbij de heidepollen vanuit het midden afsterven.

¹ bron: www.natuurkennis.nl

Leefgebied zwarte specht²

De zwarte specht is een echte bossoort. De Nederlandse habitat omvat vooral naaldhout (foerageerplekken) met dikke bomen (nestplaats). Het optimale leefgebied bestaat uit aaneengesloten opgaand bos met kleinere onderbrekingen (open plekken, kaalslagen, jonge aanplant) of randen waar de zon op de bodem kan vallen. Afwisseling in bos is gunstig; wellicht is een combinatie van houtteelt met beperkte omlooptijd en oud bos het meest lucratief. De soort eet (werksters, poppen, larven en eieren van) rode bosmieren en glanzende houtmieren, daarnaast schors- of houtetende keverlarven. Gezien het habitatgebruik lijkt de soort het best te gedijen bij het verweven van de doelstellingen houtproductie en climaxbos (natuurlijk bos). Een groot areaal naaldhout lijkt in zijn voordeel te zijn o.a. vanwege de populaties bosmieren.

Leefgebied wespendif³

Binnen de Veluwse bossen (steekproef bij Vierhouten) gebruikten de wespendife grove dennenbos intensiever als foerageergebied bij toenemende leeftijd. Bij de overige boomsoorten ontbrak een dergelijk consequent patroon en bos met een andere hoofdboomsoort werd in geen enkele leeftijdscategorie dermate gewaardeerd door de wespendife als grove dennenbos van 110 jaar en ouder. Dit bos kenmerkt zich doordat het aan het omvormen is tot eikenberkenbos, waarbij de tweede boomlaag in veel gevallen al tot hoger dan 10 m was opgeschoten. Waarschijnlijk hebben wespendife dan ook een voorkeur voor loofbos dat zich op een geleidelijke en spontane manier heeft ontwikkeld onder de grove dennen.

² Bron: H. Sierdsema, J. van Diermen, B. Aarts, L. van den Bremer en A. van Kleunen. 2008. Factsheets van broedvogels in de Natura 2000-gebieden van Gelderland. SOVON onderzoeksrapport 2008/14. SOVON, Beek-Ubbergen.

³ Bron: Van Manen W., van Diermen J., van Rijn S. & van Geneijgen P., 2011. Ecologie van de Wespendife *Pernis apivorus* op de Veluwe in 2008-2010, populatie, broedbiologie, habitatgebruik en voedsel. Natura 2000 rapport, provincie Gelderland Arnhem NL / stichting Boomtop www.boomtop.org Assen NL.

2

Stakenberg

Figuur 2: Ligging krimplocatie Stakenberg

In december 2001 is het gehele terrein (54,2 hectare) de Stakenberg aangekocht door DLG (in opdracht van Rijk en provincie, de hoofdfinanciers) en in 2005 overgedragen aan Staatsbosbeheer. Gedeelten, die recreatief blijven, zijn in erfpacht uitgegeven aan een ondernemer. De overige grond wordt teruggegeven aan de natuur. 13 recreatiebungalows op het noordelijke gedeelte met een bruto oppervlakte van 7 hectare zijn gesloopt. Dit is het gedeelte dat gebruikt is in het groei en krimp beleid. De natuurwaarden die zijn ingezet om uitbreiding van andere recreatiebedrijven op de Veluwe mogelijk te maken zijn de oppervlakte aan leefgebied voor zwarte specht en voor wespandief.

Verwachte ontwikkeling

In de Natuurtoets Groei en Krimp Eerste Groeitender (ARCADIS, 2007. Rapport 110302/NA7/0C2/001513)

wordt over de ontwikkeling van Stakenberg (en Achter Saxenheimer) het volgende gezegd:

Stakenberg ligt in een meer beboste omgeving met een groot terrein met droge en natte heide ten noordoosten. In het goedkeuringsbesluit wordt gesproken over de ontwikkeling van bos. Gezien de omgeving zou de ontwikkeling van beukeneikenbossen met hult of eiken-haagbeukenbossen mogelijk zijn (H9120 of H9160_A). Afhankelijk van de exacte abiotische omstandigheden en successiestadium kan op de terreinen van Achter Saxenheimer en Stakenberg een van beide habitattypen ontwikkeld worden. Zwarte specht is gebonden aan bossen. Achter Saxenheimer en Stakenberg zijn in bosgebied gelegen, in kunnen in toekomstige situatie leefgebied vormen voor Zwarte Specht. Hierdoor kan 15,35 ha leefgebied ontwikkeld worden. Omdat de gehele Veluwe wordt beschouwd als leefgebied voor de wespandief, ongeacht het terrein, zal voor deze soort 15,35 ha leefgebied vrijkomen.

Veldbezoek 2013

Het terrein is omheind met een laag hek met schapengaas, hierdoor is nog goed te zien tot waar het perceel liep. Er zijn geen sporen van recreatiehuizen en bijbehorende infrastructuur meer te zien. Wel zijn de plekken in het bos waar de huizen stonden nog herkenbaar. Deze vormen open plekken in een verder dicht bos. De meeste plekken hebben een dichte grasmat en weinig opslag van bomen, op een paar plekken is juist veel opslag van bomen. Op de plekken met opslag zijn ook wroetsporen gevonden van wilde zwijnen. Mogelijk hebben zij de grasmat zodanig open gemaakt dat opslag van bomen mogelijk is geworden.

Conclusies

Het terrein vormt integraal onderdeel van het omliggende bos. De diversiteit van leefmilieus is in het bos hoger dan in het omliggende bos door de open plekken. Het gehele bos kwalificeert momenteel niet als habitattypen maar ontwikkelingen naar eiken-beukenbos met hulst (H9120) blijft op termijn mogelijk, zoals aangegeven in de Natuurtoets. Het bos is wel zodanig van kwaliteit dat het geschikt leefgebied vormt voor wespandief en zwarte specht. Dit blijkt onder andere uit de studie naar wespandieven op de Veluwe, zie onderstaande figuur.

Figuur 3: Territoria van wespandieven rondom Vierhouten. Overgenomen uit: Van Manen W., van Diermen J., van Rijn S. & van Geneijgen P., 2011. Ecologie van de Wespandief *Pernis apivorus* op de Veluwe in 2008-2010, populatie, broedbiologie, habitatgebruik en voedsel. Natura 2000 rapport, Provincie Gelderland Arnhem NL / stichting Boomtop www.boomtop.org Assen NL

Aanbevelingen

Het terrein ontwikkelt zich langzaam, zoals verwacht kan worden van een bosachtige omgeving. Er is geen aanleiding om in te grijpen omdat het voornaamste doel voor de houdbaarheid van de NB-wet vergunning van de groeilocaties behaald is: namelijk dat de locatie leefgebied vormt voor wespandief en zwarte specht. Op termijn (> 25 jaar) en met het juiste beheer kan het bos zich ontwikkelen tot een habitattypen.

Figuur 4: voorbeeld van het zichtbaar zijn van een voormalige standplaats.

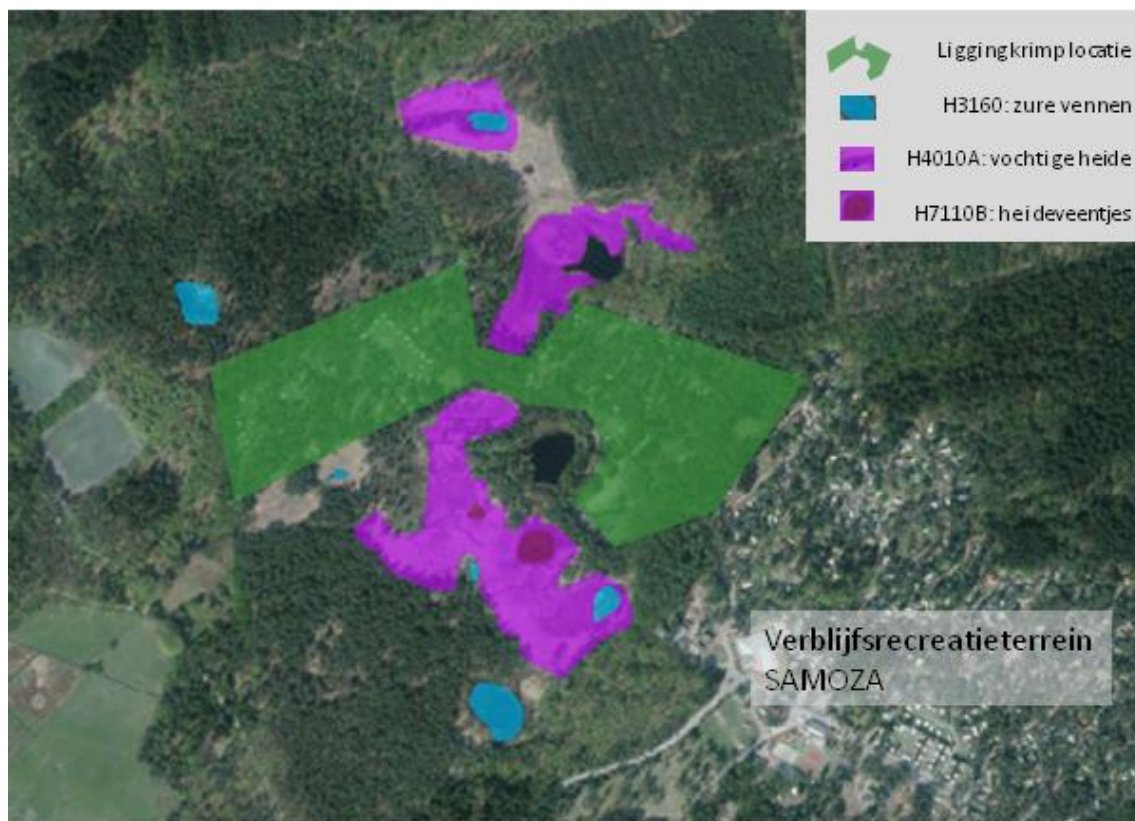

3

Samoza- Puszta & Mosterdveen

In dit hoofdstuk worden twee krimpterreinen besproken: Puszta en Mosterdveen. Beide zijn onderdeel geweest van het recreatieterrein Samoza in Vierhouten. BBL is op 6 juni 2011 eigenaar geworden van het perceel Puszta (circa 3 ha) en op heeft op 15 juli 2009 het erfpachtrecht overgenomen van percelen Mosterdveen (circa 12 ha). De feitelijke oplevering vindt uiterlijk 31 december 2014 plaats. Tijdens het veldbezoek in oktober 2013 bleek dat het terrein inderdaad bijna klaar is voor oplevering, de meeste gebouwen en stacaravans zijn verwijderd. De verharding, enkele stroompunten en een rioolpomp zijn in elk geval nog wel zichtbaar. De natuurwaarden die zijn ingezet om uitbreiding van andere recreatiebedrijven op de Veluwe mogelijk te maken zijn de oppervlakte aan leefgebied voor zwarte specht en voor wespandief.

Figuur 5: ligging krimplocaties Puszta en Mosterdveen.

Oplevering beide terreinen

Voor het Mosterdveen en de Puszta is een herinrichtingsplan opgesteld voor het terugbrengen naar de natuur. Bureau Altenburg en Wymenga heeft het inrichtingsplan gemaakt. Verharding zal uit het terrein worden verwijderd. Kabels en leidingen worden op circa 1 meter diepte afgedopt of doorgesneden. Hierdoor hoeft niet de gehele bodem te worden verstoord. DLG is inmiddels gestart met de voorbereidingen om de uitvoering van de herinrichting mogelijk te maken. Naar verwachting zullen de werkzaamheden kunnen starten in de tweede helft van 2015 en afgerond worden in de eerste helft van 2016.

Verwachtte ontwikkeling ten tijde van de Natuurtoets

De terreindelen zijn te ontwikkelen naar dennen- en eikenbos op droge zandgrond, mogelijk is de ontwikkeling van droge heide mogelijk op open plekken op voormalige kampeerveldjes. Ontwikkeling van nattere vegetatietypen lijkt niet mogelijk, omdat de terreindelen hoger liggen dan de vennen. Voor het verbeteren van de waterhuishouding, tegengaan van verdroging, zou kap van bomen en struiken rondom de vennen een mogelijkheid zijn. De mogelijk te ontwikkelen habitattypen zijn droge heide (H4030), heischraal grasland (H6230), eiken-beukenbos met hulst (H9120) en oud eikenbos (H9190).

Veldbezoek

Tijdens het veldbezoek bleek inderdaad dat de sanering nog in gang is. Her en der werd gewerkt aan de sanering. Er moeten nog enkele stacaravans en toiletgebouwen verwijderd worden evenals de infrastructuur. Deelterrein Puszta is gesaneerd op de infrastructuur na en oogt al behoorlijk natuurlijk.

Conclusie

Beide terreinen worden binnenkort opgeleverd. De verwachting is dat deze terreinen dan gelijk onderdeel vormen van het leefgebied van zwarte specht en wespandief. De vegetatie op de terreinen is hiervoor geschikt, nu zorgt alleen de aanwezigheid van mensen en machines voor verstoring waardoor het minder geschikt is als leefgebied. Wespandieven komen overigens in de winter in Nederland niet voor maar zullen volgend seizoen, vanaf voorjaar 2014 het terrein kunnen gebruiken als foerageerlocatie. De ontwikkeling van habitattypen moet nog plaatsvinden maar zal zeker enige jaren tot tientallen jaren in beslag nemen.

Aanbevelingen

Er zijn geen aanbevelingen voor deze locaties.

Foto 1: de sanering is nog gaande op deelterrein Mosterdveen.

Foto 2: deelgebied Puszta is inmiddels gesaneerd.

4

Achter Saxenheim

Deze locatie ligt ook tegen recreatieterrein Samoza aan, aan de oostkant. De locatie is in april 2009 leeg en ontruimd opgeleverd aan BBL. Het terrein is 9,75 ha. De bestemming van het terrein is omgezet naar natuur en het is nu in eigendom en beheer van gemeente Nunspeet (net als omliggende percelen). De natuurwaarden die zijn ingezet om uitbreiding van andere recreatiebedrijven op de Veluwe mogelijk te maken zijn de oppervlakte aan leefgebied voor zwarte specht en voor wespandief.

Verwachte ontwikkeling

In de Natuurtoets Groei en Krimp Eerste Groeitender (ARCADIS, 2007. Rapport 110302/NA7/0C2/001513) wordt over de ontwikkeling van Achter Saxenheim (en Stakenberg) het volgende gezegd:

Achter Saxenheim ligt in een beboste omgeving. Het mosterdveen is hydrologisch gezien een aparte eenheid. De daar voorkomende habitattypen kunnen niet op het terrein van Achter Saxenheim gerealiseerd worden. Wel zou gezien de omgeving ontwikkeling van beuken-eikenbossen met hulst of eiken-haagbeukenbossen mogelijk zijn (H9120 of H9160_A).

Afhankelijk van de exacte abiotische omstandigheden en successiestadium kan op de terreinen van Achter Saxenheim en Stakenberg een van beide habitattypen ontwikkeld worden.

Zwarte specht is gebonden aan bossen. Achter Saxenheim en Stakenberg zijn in bosgebied gelegen, in kunnen in toekomstige situatie leefgebied vormen voor Zwarte Specht. Hierdoor kan 15,35 ha leefgebied ontwikkeld worden. Omdat de gehele Veluwe wordt beschouwd als leefgebied voor de wespandief, ongeacht het terrein, zal voor deze soort 15,35 ha leefgebied vrijkomen.

Veldbezoek 2013

Het aantal recreatiewoningen op het terrein was beperkt. Het terrein is inmiddels integraal onderdeel van het bos. De plekken waar recreatiewoningen hebben gestaan zijn nog zichtbaar als open plekken in het bos. Ook zijn niet alle uitheemse (tuin)planten verwijderd zoals enkele rododendrons. Op een paar plekken is ook nog de afscheiding tussen voormalige woningen zichtbaar d.m.v. coniferenhagen. Het bos functioneert ondanks deze zaken als leefgebied voor wespandief en zwarte specht. Er is nog geen sprake van een habitatype; hiervoor kwalificeert de vegetatie (nog) niet. In de toekomst kan dit wel ontwikkeling, mist het juist beheer wordt toegepast.

Conclusies

De ontwikkeling loopt als verwacht, het terrein vormt leefgebied voor wespandief en zwarte specht en kan nauwelijks meer onderscheiden worden van het omliggende bos.

Aanbevelingen

Om het bos nog meer in natuurlijke toestand te brengen kan overwogen worden alle “tuin” planten te verwijderen.

Foto 3: een voormalige standplaats op Achter Saxenheim is nog herkenbaar door de open plek in het bos. De caravans op de foto staan op het terrein van Samoza.

5

Filipsberg

BBL is op 25 mei 2012 eigenaar geworden van perceel Filipsberg. Het perceel is 2 ha groot. Alle opstallen zijn van het terrein verwijderd. Kabels en leidingen zijn daarbij ondergronds afgedopt of doorgestoken. Het terrein kan nog niet overgedragen worden aan een terreinbeheerder omdat hiervoor nog een juridisch knelpunt is (overname onder de marktprijs wordt gezien als staatssteun aan terreinbeheerders). De natuurwaarden die zijn ingezet om uitbreiding van andere recreatiebedrijven op de Veluwe mogelijk te maken zijn de oppervlakte aan leefgebied voor zwarte specht en voor wespendif.

Verwachte ontwikkeling

De ontwikkeling van het terrein is afhankelijk van het beheer van het heideterrein. Wordt er geen beheer uitgevoerd om het kleine heideterrein open te houden dan zal het veranderen in bos. De open grasvelden zullen waarschijnlijk ook veranderen in bos, dit is ook afhankelijk van het beheer. De potentiële habitattypen zijn droge heide (H4030), eiken-beukenbos met hulst (H9120) of oud eikenbos (H9190).

Figuur 6: ligging habitattypen op krimp locatie Filipsberg

Veldbezoek 2013

Tijdens het veldbezoek bleek dat het terrein inderdaad ontruimd is en dat alle restanten van de voorzieningen opgeruimd zijn. De staanplaatsen zijn nog duidelijk in het veld herkenbaar en hebben een behoorlijk gesloten grasmatten (behalve op de plekken waar wilde zwijnen geweest zijn). Het terrein is geschikt als leefgebied voor de wespendif en zwarte specht.

Conclusies

De locatie is niet meer herkenbaar als verblijfsrecreatie en vormt leefgebied voor de wespendif en zwarte specht. Op termijn zullen de standplaatsen minder herkenbaar worden in het veld en kan het bos zich wellicht ontwikkelen tot habitattype. Op welke termijn dit is hangt af van verschillende factoren zoals vruchtbaarheid, hoeveelheid bladafval van Amerikaanse eiken en het beheer.

Aanbevelingen

Er zijn geen aanbevelingen voor deze locatie.

Foto 4: Filipsberg. De structuur en voormalige inrichting zijn herkenbaar door de open plekken

6

Groot Panorama

De krimplocatie is medio 2006 opgeleverd aan BBL en is circa 4,7 ha groot. Na oplevering zijn de aanwezige opstallen gesloopt en is het terrein verder gesaneerd. De locatie is na sanering verkocht aan Staats Bosbeheer. De natuurwaarden die zijn ingezet om uitbreiding van andere recreatiebedrijven op de Veluwe mogelijk te maken zijn de oppervlakte aan leefgebied voor zwarte specht en voor wespenspiegelaar.

Figuur 7: krimplocatie (rode contour) en ligging habitattype. Op de plek van de oranje ster zijn aanwijzingen gevonden van een kleine stortplaats.

Verwachte ontwikkeling

Groot Panorama ligt in een beboste omgeving met kleine open terreinen. Ook komen jeneverbesstruiken voor in de omgeving. In het goedkeuringsbesluit wordt gesproken over de ontwikkeling van bos. Gezien de omgeving zou de ontwikkeling van eiken-beukenbossen met hulst of eiken-haagbeukenbossen mogelijk zijn (H9120 en H9160_A). Aan de overzijde van de weg is ook daadwerkelijk sprake van eiken-beukenbos met hulst.

Veldbezoek 2013

Tijdens het veldbezoek is geconstateerd dat inderdaad alle gebouwen gesaneerd zijn maar dat er nog erg veel puin op het terrein ligt, evenals veel kabels en leidingen die zichtbaar zijn. Ook zit er her en der plastic zakken in de grond of worteldoek. Daarnaast zijn er coniferen gedumpt en lijkt er op één plaats een stort te zijn (geweest). Op deze plek is de vegetatie anders, ruiger, en steken veel plastic zakken uit de grond, evenals veel puin. De wal aan de noordzijde van het terrein is beplant met bomen maar er zit ook veel puin in. Al met al maakt het terrein een rommelige indruk. Dat komt mede doordat wilde zwijnen er flink gewoet hebben, iets wat natuurlijk thuis hoort op de Veluwe.

Er is enig reliëf op het terrein; het westelijk deel ligt hoger en er is een vrij steile rand aanwezig. Er staan verspreid bomen, voornamelijk grove den maar ook wel berk. Een aanwonende vertelde dat in 2012 aan de oostzijde ook een flink aantal bomen gekapt is door de beheerder. Dit deel oogt nu inderdaad ook heel open. Er is weinig opslag van bomen en struiken op het terrein op een grove den en een enkele berk na. Aan de noordzijde is wel opslag van Amerikaanse vogelkers. Het gebied lijkt daarnaast redelijk voedselrijk omdat er veel ruigte aanwezig is (hoewel grotendeels al afgestorven).

Conclusies

Het gebied vormt onderdeel van het bos en is in de omgeving één van de weinige open, vrij voedselrijke grazige plekken. Dit trekt waarschijnlijk veel reeën en wilde zwijnen aan. Wij denken dan ook dat de graasdruk hoog is en dit mogelijk zorgt dat opslag van bomen en struiken opgegeten wordt (behalve de oneetbare zaken als grove den en Amerikaanse vogelkers). Hoewel het gebied rommelig is qua puin en dergelijke vormt het gebied wel leefgebied voor de wespendif en zwarte specht. Er is momenteel geen sprake van een habitatype, echter, op lange termijn is dit wel mogelijk.

Aanbevelingen

Het terrein is zo rommelig dat dit ook rommel aantrekt. Daarnaast trekt de openheid van het terrein ook aan. Naar ons idee is het noodzakelijk om het terrein in nette staat te brengen zodat het ook daadwerkelijk als onderdeel van het omliggende bos vormt zonder aantrekkelijk te zijn als afvalplaats en zonder dat er kans is op verstikking van dieren door bijvoorbeeld plastic. Hiervoor is het nodig om:

- Puin, leidingen e.d. op te ruimen & onderzoek doen of er een stortplaats is.

Daarnaast kan het beeld van het terrein verbeterd worden door langs de weg struiken en jonge bomen aan te planten die op de Veluwe thuishoren (bv krenteboompje). Ook kan overwogen worden op daar waar puin geruimd wordt ook kleinschalig op een aantal plaatsen de rijke bovenste laag te verwijderen. Overigens zonder de omliggende bodem onnodig te beroeren. Hierdoor ontstaat meer variatie in het gebied. De bladeren van de Amerikaanse eiken die in de omgeving staan zorgen ervoor dat kieming van andere bomen lastig is. Overwogen kan worden deze Amerikaanse eiken met voorrang te kappen zodat de bladval stopt en inheemse bomen en struiken meer kans krijgen te kiemen.

Foto 5: Het terrein vanuit de zuidzijde bekeken. Duidelijk herkenbaar zijn de wroetsporen van de wilde zwijnen en de gedumpte coniferen.

Foto 6: plaats waar door de ruige vegetatie en de sporen van plastic en puin het vermoeden van bestaat dat er vuil is gestort.

Foto 7: wal aan noordzijde met veel puin erin.

Foto 8: veel puin ligt verspreid over het terrein. Op de foto is ook duidelijk dat er weinig opslag is van bomen en struiken.

7

Gerrits Fles

Krimplocatie Gerrits Fles ligt tegen ISK Harskamp aan en net ten zuiden van Radio Kootwijk. Het terrein is 3,6 ha groot. Gerrits Fles is sinds 2007 gesaneerd en nu in eigendom en beheer van Staatsbosbeheer. In 2008 is het terrein ontgrond. De natuurwaarden die zijn ingezet om uitbreiding van andere recreatiebedrijven op de Veluwe mogelijk te maken zijn oppervlakte leefgebied voor wespensdief en ontwikkeling van droge heide (minimaal 1,5 ha omdat er bij uitbreiding van het Lierderholt en het Veluwshof 1,5 ha droge heide verloren gaat).

Verwachte ontwikkeling

Op de locatie van Gerritsfles kan het habitatype 'droge heide' (H4030) ontwikkeld worden. De ondergrond bij Gerritsfles bestaat namelijk uit haar- en veldpodzolgronden (niet, zoals het nabijgelegen ISK Harskamp op vaaggronden). In het goedkeuringsbesluit wordt de ontwikkeling van droge heide ook genoemd. Mogelijk ontwikkelen er ook kleine oppervlaktes kraaiheide (H2320). Langs paden kunnen mogelijk kleine oppervlaktes heischraal schraal (H6230) ontwikkelen. Deze habitattypen komen dan in mozaïek voor met droge heide.

Veldbezoek 2013

Tijdens het veldbezoek bleek dat er op een paar locaties nog leidingen of kabels uit de grond staken. Dit maakt een slordige indruk. Daarnaast ligt het terrein vrij laag door de ontgraving. De randen van het perceel liggen hoger. Vooral langs de zuidrand (zowel oost als west) is er een eerste aanzet tot droge heide. Hier komt onder andere struikheide, dopheide, pijpenstrootje en schapenzuring voor. Zandblauwtje, leeuwentand en buntgras zijn meer in het middengedeelte te vinden. De bodem van het middengedeelte bestaat ook uit vrij grof zand met zeer weinig humus, aan de randen is er nog wel sprake van een humuslaag. De schrale vegetatie in het middengedeelte heeft elementen van stuifzand begroeiing en van heischraal grasland begroeiing. Het is echter geen van beide volgens de formele definitie.

Conclusies

Er is tot op heden geen sprake van habitatype droge heide. Dit is gezien de ontwikkeltermijn van dit type (> 10 jaar) niet bijzonder. Langs de zuidrand is de vegetatie zodanig dat deze binnen een aantal jaar wel tot het type kan behoren, maar het kan ook zijn dat pijpenstrootje de overhand neemt. Dit kan met behulp van gericht beheer voorkomen worden.

Figuur 8: ligging Gerrits Fles

Hoewel het grootste gedeelte van het terrein dus niet tot het habitatype droge heide gerekend kan worden hoort de vegetatie wel thuis in het heidelandschap en zorgt door de schrale vegetatie juist ook voor diversiteit in het gebied. De heideterreinen in de omgeving zijn grotendeels vergrast met pijpenstrootje en bieden weinig bloeiende planten en plekken met open zand. Het terrein kan door de wespensdief gebruikt worden als foerageergebied en zal onderdeel zijn van het leefgebied.

Aanbevelingen

Het middengebiet lijkt nu te schraal voor een normale ontwikkeling van droge heide. Dit zal, als het gebeurt, nog zeker 10 jaar duren. Er kan overwogen worden om het middengedeelte iets te verrijken door bijvoorbeeld plagsel of maaisel van omliggende heideterreinen in te brengen of bijvoorbeeld steenmeel te gebruiken. Dit moet uiteraard met beleid gedaan worden. Daarnaast moet voorkomen worden dat het gebied dichtgroeit met grove den of pijpenstrootje en zal de opslag met enige regelmaat verwijderd moeten blijven worden. Anderzijds is het schrale biotoop van het middengedeelte vrij bijzonder in de directe omgeving en is het wel goed voor de diversiteit van de leefmilieus. Een optie is om langs de randen actief in te zetten op ontwikkeling van droge heide (minimaal 1,5 ha) en het middengedeelte schraal te laten voor de diversiteit van het gebied.

Verder ogen de her en der uitstekende leidingen erg slordig en kunnen met weinig tijd en middelen verwijderd worden of onder de grond afgestoken worden.

Foto 9: zuidzijde van het terrein met droge heide in ontwikkeling.

Foto 10: zeer schraal middengedeelte.

Foto 11: Pijpenstrootje dominantie buiten de krimp locatie. Het gebouw is Radio Kootwijk.

8

Conclusie

Uitbreiding van recreatiebedrijven op de Veluwe is mogelijk doordat Provincie Gelderland een samenhangend beleid heeft waardoor positieve effecten kunnen opwegen tegen negatieve effecten in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. In een drietal Natuurtoetsen is daarbij uitgebreid gekeken naar de impact van de afzonderlijke groei en krimpplannen en of de effecten tegen elkaar op wegen.

Nu de afzonderlijke plannen vertaald worden in bestemmingsplannen en de NB-wet vergunningen in behandeling zijn, is de vraag gerezen of de natuurwaarden van de krimplocaties al voldoende zijn om uitbreiding van verblijfsrecreatie binnen het Natura 2000-gebied toe te staan. Hiertoe zijn alle krimplocaties bezocht. Tijdens het bezoek bleek dat de meeste locaties integraal onderdeel vormen van de omgeving en dat ze leefgebied vormen voor Vogelrichtlijnsoorten wespandief en zwarte specht. De uitbreidingsplannen hebben effect op de oppervlakte leefgebied van wespandief en zwarte specht en voor 1,5 ha op habitatype droge heide. Deze waarden moeten ontwikkeld worden op de krimplocaties voor zover deze nog niet aanwezig zijn om negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen te voorkomen.

Onze conclusie is dat alle locaties inderdaad leefgebied vormen voor wespandief en zwarte specht. Deze leefgebieden zijn al ontwikkeld op de krimplocaties. De ontwikkeling van droge heide op Gerrits fles is gaande maar de vegetatie kwalificeert nog niet als dusdanig. Dit is gezien de ontwikkeltijd van heide niet verwonderlijk. Door gerichte beheermaatregelen kan het proces eventueel versnel worden. Wel vormt de locatie onderdeel van het heidelandschap en biedt het door de schrale bodem juist een bijzonder leefmilieu. Gezien de matige kwaliteit van de droge heide bij het Veluws hof en de hoge recreatiedruk op de droge heide bij zowel het Veluws hof als het Lierderholt biedt Gerrits Fles, ondanks dat het nog niet kwalificeert als droge heide, zeker wel tegenwicht voor de aantasting. Het feit dat het gebied in de huidige situatie nog niet gekwalificeerd kan worden als droge heide doet geen afbreuk aan het halen van het Natura 2000-doel Droge Heide binnen het Natura 2000-gebied Veluwe.

Voor de overige locaties werd in de natuurtoetsen genoemd dat ontwikkeling van eiken-beukenbos met hulst of eiken-haagbeukenbos mogelijk zou zijn. Op geen van de locaties zijn deze habitattypen tot nu toe ontwikkeld. Omdat bos echter een zeer lange ontwikkeltijd heeft is dit eveneens niet verwonderlijk. De potentie van de gebieden is echter wel aanwezig. Met gericht beheer is dit op lange termijn zeker mogelijk. Aangezien er geen aantasting is van deze habitattypen door de groeiplannen is het uitblijven van de ontwikkeling van de bostypen geen bezwaar in het kader van de NB-wet vergunning.

Bij de beschrijving van de locaties zijn soms ook aanbevelingen opgenomen. Bij Groot Panorama en in mindere mate bij Gerrits Fles bleek dat er nog veel puin, leidingen en plastic in de bodem zit. Wij zijn van mening dat vooral Groot Panorama niet zorgvuldig en netjes is opgeleverd of gesaneerd is en dat dit nog wel zou moeten gebeuren. Bij Gerrits Fles is dit zeer weinig werk, bij Groot Panorama is dit behoorlijk wat werk. In onderstaande tabel is nog een overzicht van de conclusies opgenomen.

locatie	onderdeel leefgebied zwarte specht en wespandief?	ontwikkeling habitattypen	opmerkingen
Stakenberg	ja	op lange termijn met beheer mogelijk.	-
Pusztá & Mosterdveen	na oplevering: ja	oplevering & inrichting moet nog plaatsvinden	-
Achter Saxenheem	ja	op lange termijn met beheer mogelijk.	-
Filipsberg	ja	op lange termijn met beheer mogelijk.	-
Groot Panorama	ja	op lange termijn met beheer mogelijk.	veel puin zichtbaar aanwijzingen voor stortplaats
Gerrits fles	alleen wespandief leefgebied zwarte specht was niet voorzien	ja, eerste aanzet droge heide, nog geen 1,5 ha.	op enkele plaatsen leidingen en kabels zichtbaar aanwezig

Tabel 1: overzicht conclusie krimplocaties

Bijlage 1

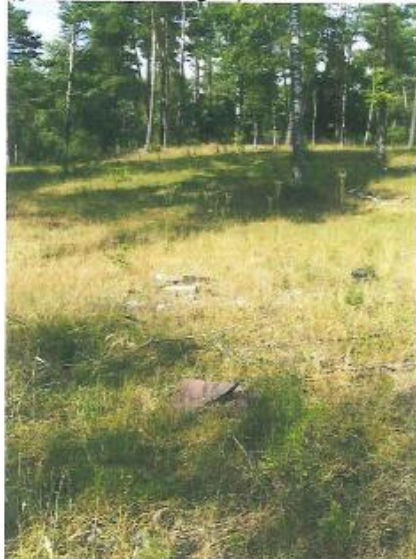
Foto's zienswijze

Foto 2a. De krimplocatie Groot Panorama, na beëindiging van de camping in 2006 is niets gedaan aan herstel van natuur.

Foto 2b. Wel zijn op de krimplocatie Groot Panorama nog resten uit de voorgaande bestemming aanwezig

(grondzeil, terrastegels).

secretariaat: postbus 91 – 7360 aa beekbergen
ingeschreven in het handelsregister
van de kamer van koophandel noord-veluwe en –achterhoek onder nummer 08075538.

Colofon

NATUURONTWIKKELING AANGEKOCHTE RECREATIETERREINEN OP DE VELUWE

OPDRACHTGEVER:

Provincie Gelderland

STATUS:

Definitief

AUTEUR:

F.G. van der Vegte MSC.

I.M. Baijens

GECONTROLEERD DOOR:

G. van der Schee

VRIJGEGEVEN DOOR:

G. van der Schee

2 juni 2014

077674233:B

ARCADIS NEDERLAND BV

Het Rietveld 59a

Postbus 673

7300 AR Apeldoorn

Tel 055 5815 999

Fax 055 5815 599

www.arcadis.nl

Handelsregister 09036504

©ARCADIS. Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbenden niets uit dit document worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, digitale reproductie of anderszins.